

LBRIS

We know
books

**Adina Nicolae
Dragoș Ioan Moroșanu**

**Autoritatea de lucru judecat
în materie civilă
Jurisprudența Înaltei Curți de Casație
și Justiție – Secția I Civilă
(2018-2025)**

Cuprins

Cuvânt-înainte	VII
Abrevieri.....	XV
§1. Aspecte generale referitoare la noțiunea de „autoritate de lucru judecat” și regimul juridic al acesteia	1
1.1. Dezlegări cu caracter de principiu date în mecanisme de unificare jurisprudențială	1
1.2. Decizii vizând constituționalitatea noii reglementări a instituției autorității de lucru judecat.....	25
1.3. Autoritatea de lucru judecat în jurisprudența CEDO (securitatea raporturilor juridice)	34
1.4. Aspecte referitoare la noțiunea de „autoritate de lucru judecat” și regimul juridic al acesteia în jurisprudența instanței supreme	54
§2. Excepția autorității de lucru judecat	79
§3. Efectele, în plan procesual, ale necercetării, într-o manieră efectivă, a incidenței autorității de lucru judecat	87
§4. Efectul pozitiv și efectul negativ al autorității de lucru judecat	93
§5. Autoritatea de lucru judecat în interiorul aceluiași proces	279
§6. Autoritatea de lucru judecat și modalitatea de repercutare în raporturile dintre jurisdicții.....	307
6.1. Raportul dintre jurisdicția civilă și cea penală	307
6.2. Raportul dintre jurisdicția civilă și cea de contencios administrativ	345
§7. Autoritatea lucrului judecat implicit	353
§8. Relativitatea și opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești.....	357

§9. Partea din hotărâre înzestrată cu autoritate de lucru judecat. Autoritatea de lucru judecat a considerentelor.....	379
§10. Hotărâri înzestrate cu autoritate de lucru judecat.....	395
§11. Remedii ale încălcării autorității de lucru judecat. Revizuirea pentru contrarietate de hotărâri	423
§12. Autoritatea de lucru judecat și dreptul de acces la o instanță. Garanția motivării hotărârii judecătorești, corespunzătoare dreptului la un proces echitabil	491

§1. Aspecte generale referitoare la noțiunea de „autoritate de lucru judecat” și regimul juridic al acesteia

1.1. Dezlegări cu caracter de principiu date în mecanisme de unificare jurisprudențială

1. Decizia HP nr. 89/2017 (de respingere, ca inadmisibile, a unor sesizări conexe în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile)

Distincția între manifestarea pozitivă și cea negativă a autorității de lucru judecat. Raportul dintre autoritatea de lucru judecat și precedentul judiciar.

„(...) 73. Instanța de trimitere a adresat Înaltei Curți de Casație și Justiție următoarele întrebări preliminare:

- Dacă trecerea personalului de pe funcția publică de execuție din cadrul instituției/autorității publice pe funcție contractuală, urmată de încetarea raportului de serviciu al funcționarului public și de încheierea de noi raporturi juridice, de muncă, reprezintă încadrare nouă pe funcție în sensul art. 31 din Legea nr. 330/2009?

- În caz afirmativ, dacă salarizarea personalului nou-încadrat pe funcția contractuală se face la nivelul de salarizare în plată pentru funcții contractuale similare, în cazul în care acestea există?

- Dacă plata corespunzătoare funcției contractuale similare este distinctă și independentă de contestarea dispoziției de încadrare pe funcția contractuală și de stabilire a salariului inițial?

- Dacă, în raport cu dispozițiile art. 31 din Legea nr. 330/2009, art. 1 și 2 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 80/2010, art. 2 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 84/2012, art. 5 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 103/2013, art. 5 coroborat cu art. 5 alin. (1¹) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 83/2014, respectiv art. 1¹ alin. (1) și (5) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 70/2014, introdus prin Legea nr. 185/2015, care reafirmă anual, pentru personalul numit în aceeași instituție pe funcție de același fel, plata la nivelul funcțiilor similare, operează efectul pozitiv al autorității de lucru judecat pentru cazul în care, față de perioada imediat următoare trecerii de pe

funcția publică pe o funcție contractuală, prin hotărâre judecătorească definitivă anterior sesizării prezentei instanțe, s-a stabilit că plata pentru noua funcție contractuală a fost legal determinată și efectuată potrivit dispozițiilor Legii nr. 330/2009?

74. Se observă că, deși (...) instanța de fond a dispus respingerea acțiunii, în considerarea autorității de lucru judecat, totuși instanța de trimitere a formulat o ultimă întrebare care se referă la modalitatea de operare a efectului pozitiv al autorității de lucru judecat pentru cazul în care, în raport cu perioada imediat următoare trecerii de pe funcția publică pe o funcție contractuală, prin hotărâre judecătorească definitivă, s-a stabilit că plata pentru noua funcție contractuală a fost legal determinată și efectuată potrivit dispozițiilor Legii nr. 330/2009.

75. Sub un prim aspect, întrebarea adresată de instanța de trimitere se referă la modalitatea de soluționare a unei excepții procesuale, care este definită, la art. 245 din Codul de procedură civilă, ca fiind mijlocul prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța, din oficiu, invocă, fără să se pună în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privind compunerea completului sau constituirea instanței, competența instanței ori procedura de judecată sau lipsuri referitoare la dreptul la acțiune, urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecării, refacerea unor acte ori anularea, respingerea sau perimarea acțiunii.

76. *Deși autoritatea de lucru judecat se manifestă atât în sens negativ, cât și în sens pozitiv (în primul caz, presupunând identitatea de părți, obiect și cauză, iar, în cel de-al doilea caz, dând expresie consecvenței în judecată, astfel încât ceea ce s-a statuat printr-o hotărâre să nu mai poată fi contrazis printr-o hotărâre ulterioară), totuși, în ambele situații, instanța nu face decât niște verificări formale care nu presupun dezlegări de drept material.*

77. *Efectul pozitiv operează când, în al doilea proces, se pune în dezbatere o chestiune dezlegată printr-o hotărâre anterioară. Aceasta nu presupune o identitate de acțiuni, ci doar de chestiuni juridice litigioase.*

78. *În acest sens, impunerea efectului pozitiv al lucrului judecat nu trebuie confundată cu situația în care, între spețe, ar exista o similitudine, ceea ce ar presupune adoptarea aceleiași soluții, în ideea asigurării coerenței jurisprudenței.*

79. De aceea, efectul pozitiv al autorității de lucru judecat nu oprește judecata celui de-al doilea proces, ci doar ușurează sarcina probațiunii, aducând în fața instanței constatări ale unor raporturi juridice făcute cu ocazia judecării anterioare și care nu pot fi ignorate, îndeplinind o funcție pozitivă, normativă (cu titlu de norme particulare, ce apar între părți), ceea ce s-a tranșat jurisdicțional anterior fiind folosit cu ocazia unei noi judecări, care nu va trebui să contracizeze aceste constatări anterioare ale instanței.

80. În schimb, efectul negativ al autorității lucrului judecat corespunde funcției sale extinctive și împiedică o nouă judecată în fond, atunci când există identitatea elementelor acțiunii, venind să asigure lipsa de contradicții între hotărâri.

81. Relativitatea lucrului judecat, aplicabilă în raporturile dintre părți, este nu numai în legătură cu funcția negativă, care împiedică reluarea procesului, ci și în legătură cu efectul pozitiv, pentru că, deși nu este supusă condiției identității de elemente, judecării ulterioare i se opun, fără posibilitatea contestării, aspectele deja tranșate în litigiul dintre părți.

82. Din această perspectivă se constată că prin întrebarea adresată de instanța de trimitere nu se solicită Înaltei Curți de Casație și Justiție să dezlege, cu valoare de principiu, o veritabilă chestiune de drept, ci să ofere un răspuns în legătură cu aplicarea unui principiu de drept (efectul pozitiv al autorității de lucru judecat), la o situație concretă, pe care litigiul dintre părți a generat-o.

83. Mecanismul dezlegării unor chestiuni de drept nu poate fi însă deturnat de la funcția instituită de lege, cea de interpretare a legii, în scopul preîntâmpinării apariției unei practici neunitare.

84. Operațiunile de interpretare și aplicare a textului de lege la diferite circumstanțe, proprii fiecărui litigiu în parte, nu pot fi atribuite Înaltei Curți de Casație și Justiție, ci revin instanței de judecată investite cu soluționarea cauzei.

85. Reamintind că obiectul procedurii prevăzute de aceste dispoziții legale constă în interpretarea de către instanța supremă a unor norme de drept îndoielnice, lacunare sau neclare, care sunt determinante pentru soluționarea pe fond a cauzei, iar finalitatea demersului constă în împiedicarea apariției unei jurisprudențe neunitare în materie, se apreciază că Înalta Curte de Casație și Justiție nu poate fi

învătită, în cadrul acestei proceduri, cu însăși aplicarea legii în scopul soluționării unei cauze particulare, atribut ce intră și trebuie să rămână în sfera de competență a instanței de judecată.

86. Nu în ultimul rând, stabilirea incidenței în cauză a efectului pozitiv al lucrului judecat reclamă din partea instanței care judecă liti-giul efortul de a realiza un raționament judiciar, prin aplicarea meca-nismelor de identificare a principiilor de drept la situații particulare.

87. Or, în procedura pronunțării unei hotărâri prealabile, Înalta Curte de Casație și Justiție nu se substituie atributului fundamental al instanțelor, de interpretare și aplicare a legii, ci se limitează la a faci-lita judecătorului eliminarea ambiguităților ori dificultăților unui text normativ.

2. Decizia HP nr. 18/2020 (de admitere a unei sesizări privind pro-nunțarea unei hotărâri prealabile)

Opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești potrivit pronun-țate în materia acțiunilor în revendicare imobiliară a unui bun proprie-tate comună pe cote-părți (coproprietate).

„(...) 85. Obiectul întrebării prealabile îl constituie:

- art. 643 alin. (2) din Codul civil, potrivit cu care: *Hotărârile jude-cătorești pronunțate în folosul coproprietății profită tuturor copro-prietarilor. Hotărârile judecătorești potrivit unui coproprietar nu sunt opozabile celorlalți coproprietari; și*

- art. 435 alin. (2) din Codul de procedură civilă, potrivit cu care: *Hotărârea este opozabilă oricărei terțe persoane atât timp cât aceasta din urmă nu face, în condițiile legii, dovada contrară.*

86. Autorul sesizării supune dezlegării instanței supreme urmă-toarea chestiune de drept ce face obiectul pronunțării unei hotărâri prealabile: „dacă prevederile art. 643 alin. (2) din Codul civil instituie o excepție de la opozabilitatea hotărârii judecătorești, reglementată de art. 435 alin. (2) din Codul de procedură civilă”.

87. Preliminar, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept reține că este necesară fixarea limi-telor dezlegării chestiunii de drept cu care instanța supremă a fost înves-tită, întrucât întrebarea adresată de instanța de trimitere are un anumit grad de generalitate care nu permite formularea unui răspuns util.

88. Analiza urmează, așadar, să fie limitată la problema de drept punctuală din litigiul pendinte, fiind vorba despre efectele hotărârii judecătorești potrivnice pronunțate în acțiunea în revendicare imobiliară a unui bun proprietate comună pe cote-părți (coproprietate), introdusă de un/împotriva unui alt coproprietar, față de coproprietarul care nu a fost parte în proces.

89. În alte cuvinte, problematica întrebării adresate urmărește dezlegarea cu valoare de principiu a domeniului opozabilității față de terți a hotărârii judecătorești, în situația particulară a coproprietarului, terț în raport cu o hotărâre judecătorească nefavorabilă, pronunțată într-o acțiune în revendicare imobiliară a unui bun aflat în coproprietate.

90. Drept urmare, instanței de trimitere îi este utilă lămurirea – pentru cazul specificat anterior – a aspectului dacă hotărârea judecătorească potrivnică la care se referă teza a doua a art. 643 alin. (2) din Codul civil constituie sau nu o excepție de la principiul general al opozabilității efectelor hotărârii judecătorești față de terțe persoane, consacrat de art. 435 alin. (2) din Codul de procedură civilă.

91. Cu același titlu preliminar se impune, pe de o parte, prezentarea unor scurte considerații de ordin teoretic referitoare la efectele hotărârii judecătorești și la domeniul relativității și al opozabilității acestora, iar, pe de altă parte, precizarea contextului legislativ în care a fost adoptată norma din Codul civil solicitată a fi interpretată.

92. Se cuvine astfel a aminti că, în mod tradițional, în doctrină se admite că hotărârea judecătorească produce două categorii de efecte: substanțiale și procesuale. Efectul substanțial este rezultatul aplicării normei de drept la situația de fapt concretă, iar efectele procesuale sunt reglementate de dispozițiile art. 429-435 din Codul de procedură civilă, fiind vorba, într-o enunțare sumară, despre dezinvestirea instanței, autoritatea de lucru judecat, puterea executorie și valoarea probantă de înscris autentic.

93. Modalitatea în care se produc aceste efecte își află, în mod firesc, sediul materiei în cuprinsul art. 435 din Codul de procedură civilă, purtând denumirea marginală „Obligatorietatea și opozabilitatea hotărârii”, potrivit cu care: (1) *Hotărârea judecătorească este obligatorie și produce efecte numai între părți și succesorii acestora.* (2) *Hotărârea este opozabilă oricărei terțe persoane atât timp cât aceasta din urmă nu face, în condițiile legii, dovada contrară.*

94. Conținutul textului de lege sus-redat este sintetizat în doctrină astfel: obligativitatea operează *inter partes*, opozabilitatea operează *erga omnes*; obligativitatea este relativă, opozabilitatea este generală.

95. Așadar, principiul relativității hotărârii judecătorești, atât sub aspectul efectelor obligatorii, cât și al lucrului judecat, presupune ca ceea ce a fost judecat să nu poată folosi sau, în principiu, să nu poată fi opus decât de către părțile în proces (și succesorii acestora), fundamentul și justificarea acestui principiu constituindu-le contradictorialitatea și dreptul la apărare.

96. Însă această relativitate nu antrenează consecința inopozabilității hotărârii judecătorești față de terți.

97. Tocmai de aceea, completându-l pe cel dintâi, principiul opozabilității hotărârii judecătorești dă expresie respectului datorat și impus tuturor de către o situație juridică.

98. Astfel, opozabilitatea *stricto sensu* este definită în doctrină drept acea aptitudine a actului jurisdicțional de a fi recunoscut și respectat de orice persoană care nu a fost implicată în procedura judiciară. Altfel spus, existența sa integrată în mod legal în ordinea juridică poate fi opusă terțelor persoane, care nu mai pot ignora situația juridică ce a luat naștere în urma pronunțării hotărârii judecătorești, cel puțin până la momentul în care vor demonstra în justiție situația contrară (suportând, astfel, în mod indirect, efectele judecății la care nu au participat).

99. Mecanismul producerii efectelor hotărârii judecătorești presupune, așadar, ca principiul relativității să asigure stabilitatea internă, în raporturile dintre părți (și succesorii lor), iar cel al opozabilității să asigure stabilitatea externă, în relația cu terții (cel puțin până la momentul la care aceștia vor face proba contrară celor tranșate jurisdicțional).

100. Se mai cuvine a fi notată și distincția făcută doctrinar în ceea ce privește înțelegerea noțiunii de terț, în spațiul opozabilității. În acest sens, este terț desăvârșit acela în raport cu care efectele hotărârii nu se repercutează în niciun fel, în vreme ce terțul interesat este cel care, fiind atins în mod indirect de modalitatea tranșării litigiului, are interesul de a se prevala de efectele unei hotărâri favorabile sau, dimpotrivă, de a înlătura, față de el, efectele unei judecăți care îl prejudiciază, astfel cum este și cazul litigiului pendinte, în care reclamantul copro-

prietar este un terț interesat în raport cu hotărârea potrivitcă pronunțată în primul proces de revendicare.

101. În continuarea analizei de față, se constată a fi utilă și precizarea contextului legislativ în care a fost adoptată norma înscrisă în art. 643 alin. (2) teza a doua din Codul civil, cu referire la care completul de judecată, autor al sesizării, întreabă instanța supremă dacă reprezintă sau nu o veritabilă excepție de la principiul opozabilității față de terți a actului jurisdicțional, reglementat de Codul de procedură civilă în art. 435 alin. (2).

102. Se cuvine astfel a fi amintit, reluând argumentele expuse la paragrafele 62-66 din prezenta decizie, faptul că această construcție jurisprudențială – regula unanimității în acțiunea în revendicare –, dezvoltată în dreptul civil român din vechea reglementare în materie civilă, a fost cenzurată în jurisprudența instanței europene de contencios al drepturilor omului, Curtea Europeană a Drepturilor Omului constatând că nu regula unanimității, în sine, pune probleme sub aspectul dreptului de acces la o instanță, ci modul rigid de aplicare în cauzele în care s-a dovedit că existau impedimente reale în respectarea acesteia.

103. Această chestiune a fost tranșată în mod pragmatic, prin adoptarea soluției legislative consacrate de art. 643 din Codul civil, care poartă denumirea marginală „Acțiunile în justiție” și care are următorul conținut:

(1) *Fiecare coproprietar poate sta singur în justiție, indiferent de calitatea procesuală, în orice acțiune privitoare la coproprietate, inclusiv în cazul acțiunii în revendicare.*

(2) *Hotărârile judecătorești pronunțate în folosul coproprietății profită tuturor coproprietarilor. Hotărârile judecătorești potrivnice unui coproprietar nu sunt opozabile celorlalți coproprietari.*

(3) *Când acțiunea nu este introdusă de toți coproprietarii, pârâțul poate cere instanței de judecată introducerea în cauză a celorlalți coproprietari în calitate de reclamanți, în termenul și condițiile prevăzute în Codul de procedură civilă pentru chemarea în judecată a altor persoane.*

104. Lecturarea textului sus-redat și interpretarea juridică adecvată permit a se observa – sub aspectul care interesează limitele prezentei dezlegări –, în primul rând, textul de principiu din alin. (1), care regle-

mentează în mod expres posibilitatea introducerii unei acțiuni în revendicare de fiecare coproprietar, singur; simetric, fiecare coproprietar poate sta singur în justiție ca pârât (fiind vorba, evident, despre acțiuni formulate de coproprietari împotriva terților sau de terți împotriva coproprietarilor).

105. În al doilea rând, sunt de remarcat efectele hotărârii judecătorești pronunțate într-o atare acțiune în justiție, reglementate în cuprinsul alin. (2) al art. 643 din Codul civil. Manifestând o anumită prudență în privința acestor efecte, legiuitorul a însoțit atenuarea regulii unanimității de o protecție suplimentară, asigurată prin extinderea relativității efectelor hotărârii judecătorești doar la cele favorabile și, în consecință, prin exceptarea celor nefavorabile pentru coproprietari.

106. Nu în ultimul rând, sunt de observat, fiind concepute tot ca o măsură de prudență, și garanțiile procesuale reglementate la alin. (3) al art. 643 din Codul civil, menite să prevină riscul exercitării succesive a acțiunilor în revendicare cu referire la același bun aflat în coproprietate și, totodată, să asigure unitatea lucrului judecat, prin atragerea în proces a celorlalți coproprietari, la cererea terțului pârât, în termenul și condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă pentru chemarea în judecată a altor persoane.

107. Continuând, în lumina tuturor argumentelor expuse, examinarea propriu-zisă a chestiunii de drept sesizate, Înalta Curte de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept are în vedere natura juridică a dispozițiilor art. 643 din Codul civil, în sensul că acestea sunt legate de exercitarea dreptului material la acțiune, care constituie elementul procesual din conținutul coproprietății.

108. Drept urmare, deși cuprinse în Codul civil, totuși dispozițiile legale precitate conțin, în mod evident, și norme de drept procesual civil.

109. În atare condiții, întrebarea prealabilă vizează stabilirea domeniului principiului opozabilității efectelor hotărârii judecătorești (în situația particulară specificată), prin rezolvarea conflictului între cele două norme juridice concurente – art. 643 alin. (2) teza a doua din Codul civil și art. 435 alin. (2) din Codul de procedură civilă.

110. Este îndeobște cunoscut, fiind consacrat expres în art. 2 din Codul de procedură civilă, faptul că, în ceea ce privește procedura de judecată în materie civilă, Codul de procedură civilă constituie legea